

Milana Lenarčiča so dvakrat umorili in dvakrat izropali

2. del

Milan Lenarčič, lastnik gozdov in kamnoloma tonalita v Josipdolu na Pohorju ter od leta 1939 opekarne in tovarne parketa na Verdu, se je leta 1941 moral pred Nemci umakniti v Italijo. Živel je pri Trevisu ter pomagal taboriščnikom v taborišču v Monigu in povojnim beguncem. Komunisti so mu doma vse zaplenili.

 Ivo Žajdela

Milan Lenarčič je pomagal mnogim, med njimi je bil tudi Ladislav Bevc, ki je to

opisal v svojih spominih (Spomini, Ljubljana, 2006).

V spominih se je dotaknil tudi Lenarčičeve smrti in pogreba. Preden se je poslovil od Italije in odplul v Ameri-

ko, se je šel posloviti tudi od Milana Lenarčiča. Ta del spominov je pomembno pričevanje o Lenarčiču, saj drugih virov o njegovi smrti nimamo (str. 199–200).

Družina Lenarčič iz Verda: **Milan, Ana, Zora** in **Josip**

Lenarčičeva smrt

»Potovanje sem uredil tako, da bi bil pri Lenarčiču 19. septembra 1949. Ko sem ta dan prišel iz Luce v Benetke, sem od tod stopil v avtobus za Benetke in Treviso. Sprevodnik me je pogledal nerazumljivo pomilovalno, ko sem prosil, naj se ustavi pri Vila Pace v Preganziolu. Ko sem stopil na dvorišče gradiča, je bil tam moj ljubljanski sosed Hrovat, ki me je nagovoril: 'Ravno prav ste prišli na pogreb.' Razložil mi je, da se je Lenarčič pred dvema dnevoma vračal kot običajno s kolesom iz Trevisa domov, pa ga je dohitel drveč avtomobil v isti smeri, ga zadela in ga s kolesom vred vlekel vsaj dvajset metrov daleč, preden se je ustavil. Lenarčiča so nezavestnega prenesli domov, zdravnik mu ni mogel več pomagati in je kmalu umrl. Ko mi je sosed to na kratko povedal, so bili pogrebni obredi na domu končani in krsta je bila že zaprta. Pustili so me v sobo, kjer je bila krsta, da sem se sam lahko poslovil od zvestega prijatelja.«

Veličastni pogreb

»K pogrebu /na pokopališču v San Trovasu/ je prišlo veliko Slovencev iz Trsta z dr. Agnelettom na čelu /odvetnik Josip Agneletto je bil predsednik Slovenske demokratske zveze in tržaški občinski svetovalec/. Pogreba se je udeležilo veliko domačinov, saj je bil pokojnik zelo priljubljen. Pogrebni sprevod se je ustavil pred stolno cerkvijo, v kateri so brali devet maš naenkrat, eno pri glavnem oltarju in osem pri stranskih. Peli so semenišniki iz škofskega semenišča. Lenarčičeva soproga se je nad tem nekoliko čudila, ker je bil pokojnik pravoslavne vere, vendar pa krajevna duhovščina tega najbrž ni vedela. Po obredih smo krenili s krsto na pokopališče, kjer je bila položena v mavzolej. Na pokopališču je imel poslovilni govor dr. Agneletto. Vdova je povabila slovenske pogrebce na sedmimo v svojem domu, kjer je bilo pripravljeno kosilo.«

Lenarčičeva oporoka

»Vdova me je prosila, naj ostanem še kakšen dan, da bi uredil pokojnikovo tehnično pisarno. Lenarčič je skupno s Hrovatom razvijal postopek za obdelovanje lesa, ki ga je nameraval patentirati. Zato se je pogosto vozil v Treviso, vselej s kolesom. Ko sem tako urejeval tehnično pisarno, je prišla vdova vprašati, ali vem, kje bi bila oporoka. Seveda tega nisem vedel, nakar je šla pogledat v jopič, v katerem se je pokojnik ponesrečil, in je tam oporoko tudi res našla, torej jo je nosil vedno pri sebi. Ko sem oporoko

prebral, sem videl, da je bila taka, kakršno mi je kazal še v Ljubljani. Na vprašanje, kaj naj bi storila z oporoko, sem svetoval, naj jo izroči v varstvo dr. Agnelettu.

Pot sina k sorodnikom

Vest o nesreči je bila objavljena tudi v ljubljanskih časopisih. Ker sem Ivanko obvestil, da se bom šel posloviti tudi v Preganziol, se je neizmerno prestrašila, da bi utegnil biti tudi jaz prizadet v nesreči. Moj sin je odšel na Vrhniko, da bi poizvedoval pri Lenarčičevi materi in sorodnikih o podrobnostih nesreče. Tudi sorodniki so bili razlašeni in jih je našel izseljene iz njihove hiše. Sprva so bili zelo nezaupljivi, toda nazadnje, ko je vse razložil, ga je gospa spoznala za prijatelja in mu je pokazala brzojavko iz Preganziola. To pa je bilo tudi vse, kar so vedeli, telefonirati takrat v Italijo je bilo, kot da bi kdo šel na oni svet. Po nekaj dneh je Ivanka dobila mojo razglednico, ki sem ji jo poslal iz Trevisa z opisom tragičnega dogodka. V Bagnoli sem se vrnil 21. septembra in imel dovolj časa, da se pripravim na pot.«

So ga ubili?!

Na koncu tega pomembnega pričevanja, ker je edino o Lenarčičevi smrti, je Bevc dodal:

»Nekateri, kot na primer slovenski industrialec iz Avstralije Dušan Lajovic, pa so bili mnenja, da je bila avtomobilska nesreča samo krinka za umor, ki ga je organizirala Ozna. Lenarčič je bil namreč v dobrih stikih s polkovnikom /Andrejem/ Glušičem in je podpiral njegovo glasilo *Matjažev glas*.«

Ozno so leta 1946 preimenovali v Udbo in ta je v času do Lenarčičeve smrti v Trstu in zahodnem zamejstvu ugrabila in umorila vrsto pomembnih ljudi. Tako je čisto mogoče, da so ubili tudi Lenarčiča, saj je ta gotovo veljal za njihovega velikega nasprotnika. Bil je bogat, živel je blizu Slovenije, doma so mu zaplenili velikansko premoženje, komunisti pa so na najbolj radikalen način, z množičnimi umori Slovencev, utrjevali svojo vsiljeno oblast.

Riccionski sporazum

Inž. Milan Lenarčič je med vojno podpiral gibanje generala Draže Mihailovića, po njej pa je dajal zatočišče številnim političnim beguncem.

Marca 1946 so se v Riccioneju zbrali predstavniki več naprednih demokratskih frakcij, da bi oblikovali enotno Slovensko demokratsko stranko. 18. avgusta so, spet v Riccioneju, predstavniki Jugoslovanske narodne stranke, Mlade Jugos-

Sin Milana Lenarčiča **Miloš**, ki je kot njegov edini dedič umrl leta 1942

slavije in Samostojne demokratske stranke podpisali sporazum, ki so ga sprejeli in podpisali 26. marca 1947. Sporazum velja za ustanovno listino Slovenske demokratske stranke, ki je pomenila politično opozicijo v emigraciji komunističnemu režimu v Jugoslaviji. Lenarčiča so izvolili v njen začasni odbor, bil je med sedmimi podpisniki riccionskega sporazuma, uradno sporazuma med predstavniki slovenskih naprednih političnih strank v emigraciji.

»Nesreče« z avtom

Tudi Francesca Meneghetti je v knjigi *Di là del muro, Il campo di concentramento di Treviso, 1942-1943* (Onkraj obzidja, Koncentracijsko taborišče v Trevisu, 1942-1943) šla po sledi Lenarčičeve nesreče in ugotovila (str. 418-419), da je italijanska preiskava o delovanju britanskih vohunov v Benečiji pod okriljem Marca Ruzzija odkrila, da so ti nadzorovali več morebitnih jugoslovanskih tajnih agentov: Vjeka Trausovica, Mina Vegiana, Uga Kralla, Silvana Broznicha, Attila Artelija in Daria Fondo z Reke, ki naj bi med ljudmi veljal za odstranjevalca nasprotnikov režima. To je bila skupina članov Udbe, policijskih sodelavcev in tihotapcev. »Nesreče« z avtom pa so bile takrat

► pogost scenarij pri odstranjevanju političnih nasprotnikov.

Ugrabitve in umori Udbe

Ozna je oktobra 1945 sredi Trsta ugrabila Ivana Martelanca in ženo Malko. Oba so umorili. Za njima je ugrabila Doretta Martinjaka, ki je udbovske zapore v Ljubljani na koncu sicer preživel. Februarja 1946 je v Trstu ugrabila enega najvišjih slovenskih politikov tradicionalnega tabora, ki je vojno v Sloveniji preživel v globoki ilegali in je vodil protikomunistični upor, Albina Šmajda. Tudi njega so umorili. Med udbovskimi ugrabitvami v Trstu so se »ponesrečile« na Miloša Stareta, tudi s samega vrha protikomunistične ilegale v Ljubljani med vojno, Franceta Glavača, pomembnega protirevolucionarja, Draga Petkovška, kasneje tudi Franca Jezo. Vsem tem so je nekako uspelo rešiti iz morilskih krempljev ugrabiteljev.

31. avgusta 1947 je Udba pri Kobaridu ugrabila liberalnega politika, člana vodstva Slovenske demokratske zveze v Gorici in urednika tednika *Demokracija* Andreja (Slavka) Uršiča. Spravili so ga v Ljubljano, ga imeli tam zaprtega, leta 1950 pa so ga ubili. Udba je leta 1949 ugrabila tudi Ferdinanda Kalina z Opčin, podpredsednika tržaške SDZ. Takrat so nameravali ugrabiti kar šest članov SDZ iz Gorice in Trsta. Hudo so grozili in šikanirali tudi dr. Avgusta Sfiligoja, predsednika goriške SDZ. Tovrstnega komunističnega nasilja je bilo seveda še veliko več, tu sem omenil le nekaj primerov.

Ker so komunisti takrat na debelo ubijali politične nasprotnike, lahko sklepamo, da so bili zraven tudi pri smrti inž. Milana Lenarčiča.

Od leta 2003 na Verdu

Leta 1994 je Vrhovno sodišče komunistično »sodbo« proti Milanu Lenarčiču (»sodelovanje z okupatorjem«) iz leta 1946 razveljavilo in ga oprostilo »krivde«. S tem je odpravilo posledice obtožbe, to je zaplembo premoženja.

Dediči so inž. Milana Lenarčiča decembra 2003 prekopali in uredili nov grob rodbin Kotnik in Lenarčič v Verdu. V nišo v zunanji steni cerkve sv. Antona so položili žare s pepelom tako desetih članov rodbine, umrlih med letoma 1868 in 1964, ki so bili do takrat pokopani v grobu Kotnikovih ob cerkvi, kot treh članov, ki so bili pokopani na tujem. Med slednjimi sta bila tudi Milan Lenarčič in njegov sin Miloš.

Lenarčičevo premoženje

Lenarčičevo premoženje v Verdu pri

Milan Lenarčič

Vir: Danijel Cvetko

Vrhniki, opekarno, tovarno pohištva oziroma parketarno, več stanovanjskih hiš je po vojni komunistični režim zaplenil. Ocenili so ga na 10.669.630 din, kar naj bi danes znašalo tri milijone dolarjev.

Poleg tega so Lenarčičeve nasilno izselili iz njihove hiše.

V to vsoto niso všteta kmetijska in gozdna posestva na približno 1.800 hektarjih. Prav tako ne njegov pohorski del v Josipdolu, ki je obsegal več kot 1.200 hektarjev, kamnolom, hidroelektrarno, njegov dvorec in praktično vso vas Josipdol.

Milanova sestra Zora je umrla leta 1960 in ni imela potomcev.

Lenarčičeva ustanova

Ivo Jevnikar je v tržaški *Mladiki* (štev. 5, 2020) tudi opozoril, da so po demokratizaciji Slovenije iz denacionalizacijskega premoženja v Ljubljani ustanovili Univerzitetno ustanovo inž. Milana Lenarčiča, ki si je zastavila dva cilja: »Ustanovitev in vzdrževanje inštituta, ki naj bo duhovni center slovenskega demokratskega in socialnega življenja z vključeno šolo za vzgojo govornikov in bo v skladu z veljavno zakonodajo priključen ljubljanski univerzi oziroma bo na drug način izpolnjeval voljo ustanovitelja ustanove, izraženo v oporoki; podeljeva-

nje štipendij študentom ljubljanske univerze z nadpovprečno nadarjenostjo v skladu z voljo ustanovitelja, izraženo v oporoki.« Vrednost ustanovitvenega premoženja (nepremičnine in obveznice), ko še niso bili končani vsi denacionalizacijski postopki, je leta 2016 znašala več kot 6.600.000 evrov.

Inštitut UDESIN

Decembra 2017 so na ljubljanski univerzi podelili prve štipendije. Ustanova je leta 2019 sprejela nov pravilnik o štipendijah, v katerem so med drugim zapisali: »Štipendije iz sredstev Univerzitetne ustanove inž. Milana Lenarčiča so namenjene študentom Univerze v Ljubljani (državljanom RS), ki dosegajo nadpovprečne študijske rezultate in so/bodo v času prejema štipendije vpisani v študijske programe druge ali tretje stopnje ali v četrti letnik enovitih študijskih programov na Univerzi v Ljubljani.« Za akademsko leto 2019/20 je ustanova razpisala štipendije v skupni vrednosti 60.000 evrov.

Omenil je tudi da je leta 2017 začel s svojimi pobudami Socialni in demokratski inštitut Udesin, ki o sebi pravi, da spodbuja medresorski in medgeneracijski dialog o družbeno-socialnih temah, ki presega politične, spolne in narodnostno-etnične delitve. [D]

Konec prihodnjic